

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการเรียนการสอนวิชา พระพุทธศาสนาในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา โดยผู้วิจัยได้ใช้แบบสอบถาม เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล จำนวน 2 ฉบับ คือ ฉบับที่ 1 สำหรับครูผู้สอน และ ฉบับที่ 2 สำหรับนักเรียน ซึ่งแบบสอบถามมีลักษณะเป็นแบบเลือกตอบ และแบบมาตราส่วน ประเมินค่า ผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วย ครูผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนา จำนวน 400 คน และ นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย จำนวน 400 คน รวมทั้งสิ้น 800 คน ผู้วิจัย ส่งแบบสอบถามไปยังกลุ่มตัวอย่างประชากรครูผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนา จำนวน 400 ฉบับ และนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย จำนวน 400 ฉบับ รวมทั้งสิ้น 800 ฉบับ ได้รับกลับคืนจำนวน 739 ฉบับ เมื่อทำการตรวจสอบพบว่า มีแบบสอบถามที่ไม่สมบูรณ์ จำนวน 19 ฉบับ เป็นแบบสอบถามของครูผู้สอน 12 ฉบับ และเป็นแบบสอบถามของนักเรียน 7 ฉบับ รวมแบบสอบถามที่สมบูรณ์ทั้งสิ้น 720 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 90.00 จำแนกเป็น แบบสอบถามของครูผู้สอน จำนวน 362 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 90.5 และเป็นแบบสอบถามของ นักเรียน จำนวน 358 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 89.5 การวิเคราะห์ข้อมูลได้ใช้การแจกแจงความถี่ การหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยนำเสนอในรูปแบบตารางประกอบ คำบรรยาย ซึ่งจากข้อมูลผลการวิจัยสามารถสรุปได้ดังนี้

สรุปผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูลการศึกษาสภาพและปัญหาการเรียนการสอนวิชา พระพุทธศาสนาในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา สรุปผลการวิจัย ได้ดังนี้

ตอนที่ 1 สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

1. ครูผู้สอน ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุ 46 ปีขึ้นไป มีประสบการณ์ในการทำงาน 11 - 20 ปี มีจำนวนคาบสอน 19 - 23 คาบ ส่วนใหญ่สอนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย และวุฒิการศึกษาสูงสุดระดับปริญญาตรี
2. นักเรียน ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ศึกษาอยู่ในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

ตอนที่ 2 สภาพการเรียนรู้การสอนวิชาพระพุทธศาสนา

1. ด้านครู

ครูผู้สอนส่วนใหญ่สอนวิชาอื่น ๆ ควบคู่ไปกับการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ครูส่วนใหญ่สมัครใจสอนเอง และมีความพอใจ และภูมิใจที่ได้รับเลือกให้สอนวิชาพระพุทธศาสนา การเตรียมความพร้อมของครู พบว่า โรงเรียนจัดให้มีการเตรียมความพร้อมสำหรับครู โดยส่งครูเข้าร่วมสัมมนา หรือร่วมรับการอบรม ครูส่วนใหญ่เคยมีประสบการณ์ในการเข้าร่วมสัมมนาและรับการฝึกอบรม โดยส่วนใหญ่ครูเข้าร่วมสัมมนาและรับการฝึกอบรมในด้านวิธีการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ในขณะที่ทำการสอนครูนำข่าวสารและเหตุการณ์ต่าง ๆ มาเล่าประกอบอยู่เสมอ

2. ด้านนักเรียน

ครูส่วนใหญ่เห็นว่า นักเรียนส่วนใหญ่ไม่กระตือรือร้นในการเรียนเท่าที่ควร แต่ให้ความร่วมมือในกิจกรรมการเรียนการสอนพอสมควร ครูส่วนใหญ่เห็นว่าทักษะที่นักเรียนมีและได้นำมาใช้ในการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา ได้แก่ทักษะการคิด ในด้านการคิดแก้ปัญหา ส่วนทักษะที่นักเรียนขาดและควรได้รับการพัฒนาเพิ่มเติม ได้แก่ทักษะการคิด ในด้านการคิดวิเคราะห์ นอกจากนี้ครูส่วนใหญ่เห็นว่านักเรียนมีทัศนคติที่ดีต่อการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา โดยครูระบุว่านักเรียนเห็นว่าวิชาพระพุทธศาสนาเป็นวิชาที่มีประโยชน์ น่าสนใจ

3. ด้านการใช้หลักสูตร

ครูส่วนใหญ่ระบุว่าโรงเรียนได้จัดให้มีหลักสูตร คู่มือครู และโครงการสอนให้ครูได้ค้นคว้า และครูส่วนใหญ่นำหลักสูตรมาใช้โดยศึกษาและวิเคราะห์หลักสูตร วัตถุประสงค์ของหลักสูตร และคำอธิบายรายวิชา ครูส่วนใหญ่เห็นว่าเนื้อหาหลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนาบางส่วนเหมาะสมดีแล้ว แต่บางส่วนควรปรับปรุง โดยส่วนที่มีข้อเสนอแนะให้ปรับปรุง ได้แก่ เนื้อหาบางส่วนยากและลึกซึ้งเกินไป เช่น เนื้อหาเรื่องพระไตรปิฎก และหลักธรรมบางประการ และเนื้อหาบางส่วนซ้ำซ้อนกัน เช่น วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา หน้าทีชาวพุทธ และการอ่านภาษาบาลี

4. ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

การเตรียมการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ครูส่วนใหญ่จัดทำแผนการสอน และโครงการสอนระยะยาวล่วงหน้า ครูเลือกจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยเน้นการพัฒนาเจตคติ และค่านิยม วิธีสอนส่วนใหญ่ที่ครูใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน คือ การอธิบาย ครูนำนักเรียนฝึกปฏิบัติ ฝึกมรรยาทชาวพุทธ และเข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา น้อยกว่า 3 ครั้งต่อภาคการศึกษา โดยใช้ห้องจริยศึกษาหรือห้องปฏิบัติการของหมวดวิชาเป็นสถานที่ในการฝึกปฏิบัติ วิทยากรในการฝึกปฏิบัติ ได้แก่ พระสงฆ์ ซึ่งครูนิมนต์มาอบรมพัฒนาจิตใจ และบรรยายแก่นักเรียนน้อยกว่า 3 ครั้งต่อภาคการศึกษา ส่วนวิทยากรที่เป็นฆราวาสนั้นครูส่วนใหญ่ไม่เคยเชิญมาบรรยายประกอบการเรียนสอน สำหรับครูที่เชิญวิทยากรมา หัวข้อเรื่องที่ครูมักเชิญวิทยากรที่เป็นฆราวาสมาบรรยายประกอบการเรียนสอน ได้แก่ หลักธรรมต่าง ๆ ส่วนหัวข้อเรื่องที่ ครูนิมนต์พระสงฆ์มาอบรมพัฒนาจิตใจและบรรยายแก่นักเรียน ได้แก่ หลักธรรมต่าง ๆ ครูส่วนใหญ่ระบุว่า โรงเรียนได้จัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรให้นักเรียน โดยเฉพาะงานศาสนพิธี เนื่องในโอกาสต่าง ๆ เป็นกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่โรงเรียนจัดมากที่สุด

นักเรียนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าการเรียนการสอนของครูมีลักษณะเน้นการบรรยาย อธิบายและยกตัวอย่างประกอบการบรรยาย โดยวิธีสอนที่ครูใช้ในกิจกรรมการเรียนการสอนมากที่สุด ได้แก่ การอธิบาย นักเรียนได้รับการ ฝึกปฏิบัติธรรม ฝึกมรรยาทชาวพุทธ และเข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา 3 - 5 ครั้งต่อภาคการศึกษา โดยสถานที่ที่ใช้ในการฝึก

ปฏิบัติ ได้แก่ ห้องจริยศึกษา หรือ ห้องปฏิบัติการของหมวดวิชา วิทยากรในการฝึกปฏิบัติได้แก่ พระภิกษุสงฆ์ ซึ่งครูนิมนต์มาอบรมพัฒนาจิตใจ และบรรยายแก่นักเรียนน้อยกว่า 3 ครั้งต่อ ภาคการศึกษา ส่วนวิทยากรที่เป็นฆราวาสนั้นครูส่วนใหญ่ไม่เคยเชิญมาบรรยายประกอบการเรียน การสอน หัวข้อเรื่องที่ครูนิมนต์พระสงฆ์มาอบรมพัฒนาจิตใจและบรรยายแก่นักเรียน ได้แก่ หลักธรรมต่าง ๆ และนักเรียนส่วนใหญ่ระบุว่าโรงเรียนได้จัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรให้แก่นักเรียน โดยเฉพาะงานศาสนพิธีเนื่องในโอกาสต่าง ๆ เป็นกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่โรงเรียนจัดมากที่สุด

5. ด้านสื่อการเรียนการสอน

ครูส่วนใหญ่เป็นผู้ผลิตสื่อการเรียนการสอนด้วยตนเอง ประเภทของสื่อการเรียน การสอนที่ครูนำมาใช้มากที่สุด ได้แก่ หนังสือธรรมะ และเอกสารอ่านประกอบต่าง ๆ ครูส่วนใหญ่นำสื่อการเรียนการสอนประมาณ 10 - 20 คาบต่อภาคการศึกษา สำหรับครูที่ใช้ สื่อการเรียนการสอนน้อยมากนั้นให้เหตุผลว่าครูขาดทักษะในการผลิตสื่อการเรียนการสอน ในการจัดเก็บสื่อการเรียนการสอน หมวดวิชาได้รวบรวมสื่อการเรียนการสอน โดยจัดเก็บไว้ ในห้องจริยศึกษา หรือ ห้องปฏิบัติการของหมวดวิชา ในการเลือกหนังสือแบบเรียน ครูส่วนใหญ่ พิจารณาจากความสมบูรณ์ของเนื้อหาสาระ สภาพของหนังสือและเอกสารอ่านประกอบเกี่ยวกับ สำหรับการอ่านและค้นคว้าเพิ่มเติมในห้องสมุด ในด้านปริมาณครูส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่ามีไม่เพียงพอต่อความต้องการใช้ ในด้านคุณภาพ หนังสือ และเอกสารส่วนใหญ่มีเนื้อหาทันสมัย

นักเรียนส่วนใหญ่ระบุว่า ประเภทของสื่อการเรียนการสอนที่ครูนำมาใช้มากที่สุด ได้แก่ หนังสือธรรมะ และเอกสารอ่านประกอบต่าง ๆ ครูส่วนใหญ่นำสื่อการเรียนการสอนมา ใช้ในกิจกรรมการเรียนการสอน ประมาณ 10 - 20 คาบต่อภาคการศึกษา นักเรียนส่วนใหญ่มี ความคิดเห็นว่าเป็นเนื้อหาที่แสดงในสื่อการเรียนการสอนของครูที่นำมาใช้มีความเป็นปัจจุบัน และ ตรงกับเนื้อหาสาระของบทเรียน ในด้านสภาพของหนังสือ และเอกสารอ่านประกอบเกี่ยวกับ วิชาพระพุทธศาสนา สำหรับการอ่านและค้นคว้าเพิ่มเติมในห้องสมุด ในด้านปริมาณนักเรียน ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่ามีเพียงพอต่อความต้องการใช้ ส่วนในด้านคุณภาพหนังสือและ เอกสารส่วนใหญ่มีเนื้อหาทันสมัย

6. ด้านการวัดและประเมินผล

ครูส่วนใหญ่จัดการวัดและประเมินผลโดยเน้นจุดประสงค์การเรียนรู้ด้านความรู้ ความเข้าใจในการวัดและประเมินผล วิธีการส่วนใหญ่ที่ครูใช้ในการวัดและประเมินผล ได้แก่ การสอบ เครื่องมือที่ครูใช้ในการวัดและประเมินผล ได้แก่ แบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ซึ่งมีลักษณะเป็นข้อสอบปรนัยเพียงอย่างเดียว โดยแบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของครูสามารถวัด จุดประสงค์การเรียนรู้ในด้านความรู้ความเข้าใจได้มากที่สุด ในด้านเครื่องมือวัดและประเมินผล ของครู ครูส่วนใหญ่จัดทำขึ้นเองโดยยึดตามแนวการสร้างเครื่องมือวัดและประเมินผลของ กรมวิชาการ

นักเรียนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า ในการวัดและประเมินผล ครูส่วนใหญ่แจ้ง เกณฑ์ในการวัดและประเมินผล ตลอดจนวิธีการในการวัดและประเมินผลให้นักเรียนทราบใน ช่วงแรกของ การเรียน เครื่องมือที่ครูใช้ในการวัดและประเมินผล ได้แก่ แบบวัดผลสัมฤทธิ์ทาง การเรียน ซึ่งมีลักษณะเป็นข้อสอบปรนัยและอัตนัยผสมกัน โดยให้น้ำหนักคะแนนที่ข้อสอบปรนัย มากกว่าอัตนัย

ตอนที่ 3 ปัญหาการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา

1. ด้านครู

ครูเห็นว่าเป็นปัญหามากในทุกด้าน ได้แก่ การที่ครูสอนหลายวิชา ทำให้ขาด ความพร้อมในการเตรียมการสอน การที่ครูถูกกำหนดให้สอนโดยไม่ได้สมัครใจ การที่ครูถูก กำหนดให้สอนโดยขาดการเตรียมความพร้อมและการขาดโอกาสและประสบการณ์ในการเข้าร่วม อบรม หรือสัมมนาเกี่ยวกับการเรียนการสอนพระพุทธศาสนา

2. ด้านนักเรียน

ครูเห็นว่าเป็นปัญหามาก โดยเห็นว่าประเด็นที่เป็นปัญหามาก ได้แก่ นักเรียนขาด ความกระตือรือร้นในการเข้าร่วมกิจกรรม นักเรียนขาดทัศนคติที่ดีในการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา

และการที่นักเรียนขาดทักษะในด้านต่าง ๆ คือ ทักษะในการแสวงหาข้อมูล ทักษะในการประเมินข้อมูล ทักษะการคิด ทั้งด้านการคิดวิเคราะห์ การคิดวิพากษ์วิจารณ์ การคิดแก้ปัญหา และการคิดสร้างสรรค์และทักษะในการสื่อความหมายด้วยการพูดและการเขียน ส่วนทักษะในการทำงานเป็นกลุ่มนั้น ครูเห็นว่าเป็นปัญหาน้อย

3. ด้านการใช้หลักสูตร

ครูเห็นว่าเป็นปัญหาน้อยในทุกด้าน ได้แก่ ครูขาดการเตรียมความพร้อมจากโรงเรียน ครูขาดความรู้ความเข้าใจในการนำหลักสูตรมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และเนื้อหาวิชาพระพุทธศาสนาไม่เหมาะสม

4. ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

ครูเห็นว่าเป็นปัญหาน้อย ประเด็นที่ครูเห็นว่าเป็นปัญหาน้อย ได้แก่ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครูเน้นกิจกรรมที่ครูเป็นศูนย์กลาง การสอนของครูไม่เหมาะสมกับวัย ความสนใจ และความสามารถของนักเรียน จำนวนคาบเรียนของวิชาพระพุทธศาสนามีน้อยไม่สัมพันธ์กับปริมาณเนื้อหาทำให้ครูสอนไม่ทัน การขาดกิจกรรมเสริมหลักสูตรในรายวิชาพระพุทธศาสนา และในการเตรียมการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนล่วงหน้า ครูเห็นว่าพบปัญหาน้อยในการจัดเตรียมกำหนดการสอน การจัดทำแผนการสอนและโครงการสอนระยะยาวล่วงหน้า การจัดเตรียมบรรยากาศในห้องเรียน การจัดเตรียมเอกสารประกอบการเรียนการสอน การจัดเตรียมสื่อการเรียนการสอน และการจัดเตรียมแบบทดสอบก่อน - หลังเรียน ส่วนประเด็นที่ครูเห็นว่าเป็นปัญหามาก ได้แก่ การขาดความรู้เกี่ยวกับเทคนิคการสอนแบบใหม่ ๆ ของครู การขาดสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับการฝึกปฏิบัติ การขาดการเชิญวิทยากรจากภายนอกมาให้ความรู้เพิ่มเติม และการขาดการสนับสนุนจากโรงเรียนในการเชิญวิทยากรภายนอก

นักเรียนเห็นว่าเป็นปัญหาน้อย ประเด็นปัญหาที่นักเรียนเห็นว่าเป็นปัญหาน้อย ได้แก่ การขาดโอกาสในการร่วมกิจกรรมการเรียนการสอน กิจกรรมการเรียนการสอนของครู

ไม่น่าสนใจ การขาดสถานที่ที่เหมาะสมในการฝึกปฏิบัติ การขาดกิจกรรมเสริมหลักสูตรในรายวิชาพระพุทธศาสนา กิจกรรมเสริมหลักสูตรที่มีไม่น่าสนใจ ส่วนการขาดวิทยากรภายนอกมาให้ความรู้เพิ่มเติมนักเรียนมีความคิดเห็นว่าเป็นปัญหามาก

5. ด้านสื่อการเรียนการสอน

ครูเห็นว่าเป็นปัญหามาก โดยประเด็นที่ครูเห็นว่าเป็นปัญหามาก โดยประเด็นที่ครูเห็นว่าเป็นปัญหามาก ได้แก่ โรงเรียนขาดแคลนสื่อการเรียนการสอน ครูขาดทักษะในการผลิตสื่อการเรียนการสอน ครูขาดทักษะในการใช้สื่อการเรียนการสอน ครูมีภาระงานมากจนไม่สามารถผลิตสื่อการเรียนการสอน ครูไม่ทราบแหล่งวิทยากรภายนอกที่สามารถให้ความอนุเคราะห์สื่อการเรียนการสอน หนังสือและเอกสารเกี่ยวกับวิชาพระพุทธศาสนาที่มีในห้องสมุดโรงเรียน มีไม่เพียงพอสำหรับครูและนักเรียนในการอ่าน และค้นคว้าเพิ่มเติม หนังสือและเอกสารเกี่ยวกับวิชาพระพุทธศาสนาที่มีในห้องสมุดโรงเรียน มีเนื้อหาล้าสมัย ส่วนประเด็นที่ครูเห็นว่าเป็นปัญหาน้อย ได้แก่ โรงเรียนไม่ได้จัดสรรงบประมาณสนับสนุนการผลิตและการจัดหาสื่อการเรียนการสอน และครูขาดความรู้ในการเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับเนื้อหา กิจกรรม และความสนใจของผู้เรียน

นักเรียนเห็นว่าเป็นปัญหาน้อย โดยประเด็นปัญหาที่นักเรียนเห็นว่าเป็นปัญหาน้อย ได้แก่ ครูใช้สื่อการเรียนการสอนน้อย สื่อการเรียนการสอนที่ครูนำมาใช้ไม่ทันสมัย สื่อการเรียนการสอนที่ครูนำมาใช้ไม่น่าสนใจ หนังสือและเอกสารเกี่ยวกับวิชาพระพุทธศาสนาที่มีในห้องสมุดโรงเรียน มีไม่เพียงพอต่อการอ่าน และค้นคว้าเพิ่มเติม หนังสือและเอกสารเกี่ยวกับวิชาพระพุทธศาสนาที่มีในห้องสมุดโรงเรียน มีเนื้อหาล้าสมัย

6. ด้านการวัดและประเมินผล

ครูเห็นว่าเป็นปัญหาน้อย โดยประเด็นที่ครูเห็นว่าเป็นปัญหาน้อย ได้แก่ ครูขาดความรู้ในเรื่องการวัดและประเมินผล การสร้างเครื่องมือในการวัดและประเมินผลในวิชาพระพุทธศาสนาทำได้ยาก เวลาในการวัดและประเมินผลมีจำกัดครูไม่สามารถวัดผลด้านจิตพิสัยและการปฏิบัติได้อย่างเต็มที่ การวัดและประเมินผลในด้านความรู้ความเข้าใจ ส่วนประเด็นที่ครูเห็นว่าเป็นปัญหามาก ได้แก่ การที่ครูสอนหลายห้อง และจำนวนนักเรียนมีมากทำให้ยากต่อการสังเกต

พฤติกรรมของนักเรียน การสร้างและตรวจข้อสอบอัตโนมัติยาก การวัดและประเมินผลในด้านเจตคติค่านิยม และการประพฤติปฏิบัติ นักเรียนเห็นว่าเป็นปัญหาน้อย โดยประเด็นที่นักเรียนเห็นว่าเป็นปัญหาน้อย ได้แก่ ครูเน้นการวัดและประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไม่เน้นคะแนนด้านจิตพิสัยและการฝึกปฏิบัติ และแบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของครูยากเกินไป ส่วนประเด็นที่นักเรียนเห็นว่าเป็นปัญหามาก ได้แก่ การขาดทักษะในการเขียนตอบข้อสอบอัตโนมัติ

การอภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยที่นำเสนอมาข้างต้น มีข้อค้นพบและปัญหาที่สมควรนำมาอภิปราย ดังนี้

สภาพการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา

1. ด้านครู

ผลการวิจัยพบว่าครูส่วนใหญ่สนใจสอนวิชาพระพุทธศาสนาเอง และครูมีความพอใจและ ภูมิใจที่ได้รับเลือกให้สอนวิชาพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยเห็นว่าข้อค้นพบดังกล่าวมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง วศิน อินทสระ (2532) ได้กล่าวว่า ครูสอนศาสนาและสอนธรรมะเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่ง นักเรียนจะมีทัศนคติต่อศาสนาและจริยธรรมอย่างไร ขึ้นอยู่กับครูผู้สอน ซึ่งสอดคล้องกับ วิทยา นาควัชระ (2529) และประติพันธ์ อุปรมัย (2527) ซึ่งกล่าวไว้ตรงกันว่า สาเหตุสำคัญที่ทำให้ผู้เรียนเกิดความสนใจในวิชาที่เรียน ก็คือครูผู้สอน การที่นักเรียนมีเจตคติที่ดีต่อครูผู้สอนจะทำให้ผู้เรียนเกิดความกระตือรือร้น ให้ความสนใจต่อบทเรียนหรือการสอนของครู การกำหนดตัวครูผู้สอนจึงนับเป็นสิ่งสำคัญ เพราะหากกำหนดครูผู้สอนที่เหมาะสมสามารถเสริมสร้างศรัทธาแก่เด็กได้ ก็นับว่าประสบความสำเร็จในการจัดการเรียนการสอนไปแล้วระดับหนึ่ง การกำหนดตัวครูผู้สอนจึงควรคำนึงถึง ตัวบุคคลเป็นหลัก กล่าวคือ ครูควรมีความสนใจและศรัทธาต่อการสอนพระพุทธศาสนาเสียก่อน เมื่อครูมีความสนใจและเต็มใจที่ได้สอนวิชาพระพุทธศาสนา ย่อมก่อให้เกิดความกระตือรือร้น สนใจในการค้นคว้าหาความรู้ทั้งในส่วนของเนื้อหาวิชาและเทคนิคการสอนใหม่ ๆ ซึ่งช่วยพัฒนาการเรียนการสอนให้

สนใจและประสบความสำเร็จ นอกจากนี้การกำหนดตัวครูผู้สอนยังควรคำนึงถึงความเหมาะสมในด้านความรู้ความสามารถตลอดจนบุคลิกภาพ กล่าวคือครูผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนานั้น นอกจากจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้รอบ มีเทคนิคการสอนที่ดีแล้วนั้น ยังต้องเป็นผู้ที่มีบุคลิกภาพที่ดี และมีความประพฤติที่สะท้อนให้เห็นว่าตัวครูผู้สอนเองก็ยึดหลักธรรมของพระพุทธศาสนาเป็นหลักในการดำเนินชีวิต

การเตรียมความพร้อมสำหรับครู พบว่า ครูส่วนใหญ่ระบุว่า โรงเรียนจัดให้มีการเตรียมความพร้อมสำหรับครูโดยส่งครูเข้าร่วมสัมมนาหรือร่วมรับการอบรม ต่าง ๆ ซึ่งครูส่วนใหญ่เคยมีประสบการณ์ในการเข้าร่วมสัมมนาหรือร่วมรับการอบรม โดยส่วนใหญ่ครูเข้าร่วมสัมมนา หรือร่วมรับการอบรมในด้านวิธีการสอน ซึ่งไม่สอดคล้องกับผลการวิจัยของ วนิดา ทวีวรรณ (2536) ที่ระบุว่า โรงเรียนส่วนใหญ่ขาดการวางแผนในการเตรียมความพร้อม สำหรับบุคลากร ครูส่วนใหญ่ไม่ได้รับการอบรมเกี่ยวกับหลักสูตรพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า งานวิจัยของวนิดา ทวีวรรณ (2536) เป็นงานวิจัยที่ทำขึ้นหลังการประกาศใช้หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) และหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) ซึ่งในหลักสูตรใหม่ได้มีการบรรจุรายวิชาพระพุทธศาสนาเพิ่มเติม เนื่องจากเป็นรายวิชาใหม่ การจัดเตรียมความพร้อม ในส่วนของครูผู้สอน จึงอาจไม่สามารถดำเนินการได้เต็มที่ แต่เมื่อผ่านการใช้หลักสูตรดังกล่าวมาจนถึงปัจจุบัน จากข้อค้นพบในการวิจัย แสดงให้เห็นว่าการเตรียมความพร้อมสำหรับครูผู้สอนมีมากขึ้น ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่าการเตรียมความพร้อมสำหรับครู นับว่ามีความสำคัญ มีส่วนเสริมสร้างความมั่นใจในการสอนให้แก่ครู การเข้าร่วมการสัมมนาหรือร่วมรับการอบรมมีส่วนช่วยให้ครูมีความพร้อมในการสอนมากขึ้น ทั้งในส่วนของการใช้หลักสูตร เนื้อหารายวิชา ตลอดจนเทคนิควิธีการสอนใหม่ ๆ ซึ่งมีส่วนสำคัญในการพัฒนาการเรียนการสอนของครู

การปฏิบัติตนของครูขณะทำการสอน ผลการวิจัยพบว่า ครูส่วนใหญ่นำข่าวสารและเหตุการณ์ต่าง ๆ มาเล่าประกอบการสอนอยู่เสมอ รองลงไปได้แก่ ครูรับฟังความคิดเห็นของนักเรียนโดยทั่วถึงและครูเปิดโอกาสให้มีการสนทนาอย่างทั่วถึง นอกจากนี้ยังพบว่า ครูผู้สอนมากกว่าครึ่งใช้วิธีการว่ากล่าวตักเตือนมากกว่าการลงโทษ เมื่อนักเรียนแสดงพฤติกรรมที่ไม่

หึ่งประสงค์ ระหว่างร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนและครูยิ้มแย้มแจ่มใส มีชีวิตชีวา จากผลการวิจัยสอดคล้องกับแนวคิดของ สมทรง ปุญญฤทธิ์ (2524) ที่กล่าวว่า การสอนพระพุทธศาสนา และจริยธรรม ควรสอนให้เหมาะสมกับการประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ไม่สอนเรื่องไกลตัว จนมองไม่เห็น ปฏิบัติไม่ได้ การที่ครูนำข่าวสารและเหตุการณ์ต่าง ๆ มาเล่าประกอบการสอน นับว่าเป็นการช่วยให้เด็กนักเรียนเกิดความสนใจในสถานการณ์รอบตัว และหากครูได้นำข่าวและ เหตุการณ์ต่าง ๆ เหล่านั้น มาใช้เป็นสถานการณ์เพื่อให้เกิดการอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ร่วมกันระหว่างครูและนักเรียน จะช่วยฝึกให้นักเรียนเป็นบุคคลที่รู้จักการคิดวิเคราะห์ วิพากษ์ วิจาร์ณ มีความมั่นใจในการแสดงความคิดเห็น ตระหนักถึงบทบาทและความสำคัญของตนเอง ในการมีส่วนร่วมในสถานการณ์ปัญหาต่าง ๆ ของสังคม รวมทั้งพัฒนาให้นักเรียนสามารถคิด ตัดสินใจอย่างมีเหตุผล และกำหนดแนวทางปฏิบัติทั้งในส่วนของตนเองและในส่วนของงานที่นำ แนวทางที่เหมาะสมสำหรับสังคม การเรียนการสอนในรูปแบบดังกล่าวยังนับว่าเป็นส่วนสำคัญ ในการสร้างบรรยากาศการเรียนการสอนให้น่าสนใจ สนุกสนาน ซึ่งสอดคล้องกับ กรมวิชาการ (2535) ที่เสนอแนะว่า บรรยากาศในการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาในระดับมัธยมศึกษา ควรมึลักษณะแจ่มใส ร่าเริง กระตุ้นให้ผู้เรียนได้แสดงออกและมีส่วนร่วมในการเรียน ขณะเดียวกันก็ควรฝึกให้รู้จักสงบและคิดไตร่ตรองอย่างผู้ใหญ่ ควบคู่ไปกับบรรยากาศที่ น่าสนุกสนานและในส่วนของ การควบคุมชั้นเรียน จากผลการวิจัย พบว่า ครูเกินกว่าครึ่งใช้ วิธีการว่ากล่าวตักเตือนมากกว่าการลงโทษ สอดคล้องกับแนวความคิดเกี่ยวกับการสอนวิชา พระพุทธศาสนาของ ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2527) ที่กล่าวว่า ควรลดการควบคุมโดยตรง การลงโทษทุกครั้งต้องใช้เหตุผล ซึ่งสอดคล้องกับหลักการในการสอนพระพุทธศาสนาของ พระราชชัยคี (พุทธทาสภิกขุ : 2535) ที่กล่าวไว้ว่า ควรบังคับในส่วนที่จำเป็นต้องบังคับและ ปล่อยอิสระในส่วนที่ควรปล่อย ผู้วิจัยเห็นว่า นักเรียนในระดับมัธยมศึกษาส่วนใหญ่อยู่ในวัยที่ เป็นวัยรุ่น การบังคับโดยตรงด้วยการลงโทษ อาจก่อให้เกิดทัศนคติที่ไม่ดีได้ ครูจึงควรใช้เหตุผล ในการตักเตือนและแนะนำให้ผู้เรียนเห็นแนวทางปฏิบัติที่ถูกต้องและเหมาะสมมากกว่า การลงโทษและการควบคุม

2. ด้านนักเรียน

จากผลการวิจัยพบว่า ครูเห็นว่านักเรียนส่วนใหญ่ไม่กระตือรือร้นในการเรียน เท่าที่ควร แต่ให้ความร่วมมือในกิจกรรมการเรียนการสอนพอสมควร และครูส่วนใหญ่ เห็นว่า นักเรียนส่วนใหญ่ มีทัศนคติต่อวิชาพระพุทธศาสนาว่าเป็นวิชาที่มีประโยชน์ น่าสนใจ ผู้วิจัย

เห็นว่า จากผลการวิจัยดังกล่าว นักเรียนส่วนใหญ่ยังคงมีทัศนคติที่ดีต่อวิชาพระพุทธศาสนา และตระหนักถึงคุณค่า ของการเรียนรู้วิชาดังกล่าว การที่นักเรียนส่วนใหญ่ไม่กระตือรือร้นในการเรียนเท่าที่ควร อาจเกิดจากกิจกรรมการเรียนการสอนที่ครูจัดขาดความน่าสนใจ ไม่สามารถกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความกระตือรือร้นในการร่วมกิจกรรม สอดคล้องกับผลการวิจัย ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่พบว่า ครูและนักเรียนระบุตรงกันว่า วิธีสอนที่ครูนำมาใช้มากที่สุด ได้แก่การอธิบาย และนักเรียนส่วนใหญ่ยังได้ระบุว่า ลักษณะการจัดกิจกรรมของครูเน้น การบรรยาย อธิบาย และการยกตัวอย่างประกอบกรบรรยาย ซึ่งการจัดกิจกรรมในลักษณะดังกล่าว เป็นกิจกรรมการเรียนการสอนที่ครูเป็นศูนย์กลาง นักเรียนมีส่วนร่วมได้น้อย จึงอาจทำให้นักเรียนไม่กระตือรือร้นในการเรียนเท่าที่ควรนอกจากนี้จากผลการประชุมกลุ่มเพื่อสังเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับองค์ประกอบที่มีผลต่อการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา ของกองวิจัยทางการศึกษา (2537) อ้างถึงใน กรมวิชาการ (2538) พบว่า การที่นักเรียนไม่ชอบไม่สนใจ และไม่อยากเรียนวิชาพระพุทธศาสนา ขึ้นอยู่กับการจัดเทคนิคการสอนที่น่าสนใจของครูผู้สอน ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครูผู้สอนนั้น จึงควรจัดกิจกรรมที่สามารถกระตุ้นให้นักเรียนเกิดความกระตือรือร้น โดยควรมีการจัดกิจกรรมที่หลากหลายและให้นักเรียนมีส่วนร่วม ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับหลักการจักกิจกรรมการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาของกรมวิชาการ (2535) ที่ระบุว่า กิจกรรมการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาควรมีลักษณะปลูกเร้าให้นักเรียนมีส่วนร่วม และควรมีการจัดกิจกรรมที่หลากหลาย

ในส่วนของทักษะที่สำคัญในการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา ผลการวิจัย พบว่า ครูส่วนใหญ่เห็นว่าทักษะที่นักเรียนส่วนใหญ่ มีและได้นำมาใช้ในการเรียน ได้แก่ ทักษะในการคิดแก้ปัญหา เป็นทักษะที่นักเรียนมีและนำมาใช้ในการเรียนมากที่สุด ส่วนทักษะที่นักเรียนขาด และควรได้รับการพัฒนาเพิ่มเติม ได้แก่ ทักษะในการคิดวิเคราะห์ จากผลการวิจัยดังกล่าว นับว่าสอดคล้องกับจุดประสงค์ของหลักสูตรที่ระบุไว้ว่า ทักษะในการคิดเป็นทักษะที่ควรพัฒนาให้แก่ผู้เรียน ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่ ทักษะในการคิด ทั้งการคิดวิเคราะห์ การวิพากษ์วิจารณ์ การคิดแก้ปัญหา และการคิดสร้างสรรค์ ล้วนแต่เป็นทักษะที่มีความสำคัญมากในการเรียนรู้ ไม่เฉพาะแต่วิชาพระพุทธศาสนาเท่านั้น การพัฒนาทักษะดังกล่าว จำเป็นอย่างยิ่งที่ครูผู้สอนจะต้องจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยเน้นการพัฒนาทักษะในทุกด้าน และควรให้ความสำคัญกับทักษะในการคิดเป็นพิเศษ เนื่องจากการคิดมีผลไปสู่การปฏิบัติ กิจกรรมของครูจึงควรมีลักษณะให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมทั้งในส่วนการคิดและการปฏิบัติ โดยกิจกรรมควรมีลักษณะปลูกเร้าให้ผู้เรียน

กระตือรือร้นสนใจในการคิด ทั้งในส่วนการคิดวิเคราะห์ การคิดวิพากษ์วิจารณ์ การคิดแก้ปัญหาและการคิดสร้างสรรค์

3. ด้านการใช้หลักสูตร

จากผลการวิจัยพบว่า ครูส่วนใหญ่ ระบุว่า โรงเรียนจัดหลักสูตร คู่มือครู และโครงการสอนเพื่อให้ครูค้นคว้าและครูส่วนใหญ่ นำหลักสูตรมาใช้โดยศึกษาและวิเคราะห์หลักสูตร วัตถุประสงค์ของหลักสูตร และคำอธิบายรายวิชา สอดคล้องกับผลการวิจัยของ วนิดา ทวีวรรณ (2536) ซึ่งพบว่า โรงเรียนส่วนใหญ่ มีการวางแผนการจัดหลักสูตร โดยยึดหลักการให้สอดคล้องกับ จุดมุ่งหมายของหลักสูตร และสนับสนุนให้ครูผู้สอนวิเคราะห์จุดประสงค์ เนื้อหาวิชา เพื่อการจัดทำเป็นแนวทาง ในการวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ผู้วิจัยเห็นว่า การที่โรงเรียนให้การสนับสนุนครูผู้สอนดังกล่าวเป็นผลดี เพราะการนำหลักสูตรไปใช้นั้น จำเป็นต้องอาศัยองค์ประกอบสำคัญ คือ ครูผู้สอนและผู้บริหารของโรงเรียน ซึ่งต่างก็มีส่วนเสริมซึ่งกันและกัน ในการนำหลักสูตรมาใช้ให้ประสบผลสำเร็จในแนวทางที่วางไว้ ในส่วนของเนื้อหาหลักสูตร ผลการวิจัยพบว่า ครูส่วนใหญ่เห็นว่าบางส่วนมีความเหมาะสมดีแล้ว และบางส่วนควรปรับปรุง โดยเนื้อหาบางส่วนมีความซ้ำซ้อน สอดคล้องกับผลการวิจัยของ พจนา เอื้อเพื่อ (2534) ที่พบว่า หลักสูตรและเนื้อหาแต่ละระดับชั้นมีความซ้ำซ้อนกัน ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่า ลักษณะเด่นสำคัญประการหนึ่งของหลักสูตรพระพุทธศาสนา ได้แก่การจัดเนื้อหาหลักสูตรที่ขยายขอบเขตออกเป็นวงกว้าง (Spiral Curriculum) กล่าวคือ มีการกำหนดหัวข้อเรื่องสำหรับการศึกษากว้าง ๆ 8 หัวข้อเรื่อง แต่มีรายละเอียดที่เน้นแตกต่างกัน โดยกรมวิชาการ (2535) ได้กำหนดจุดเน้นสำหรับการจัดการเรียนการสอนในแต่ละระดับชั้น โดยพัฒนาจากเรื่องที่ย้ายไปหาเรื่องที่ยาก เรื่องใกล้ตัวไปหาไกลตัว และพัฒนาจากการปฏิบัติเฉพาะตนไปสู่แนวทางการปฏิบัติของสังคมส่วนรวม ซึ่งในจุดนี้ชี้ให้เห็นชัดเจนว่า การจัดการเรียนการสอนนั้นมีความสำคัญ และนำไปสู่เนื้อหาสาระ หากครูไม่ได้ศึกษาหลักสูตรจนเข้าใจ และไม่ได้จัดการเรียนการสอนตาม จุดเน้นที่หลักสูตรระบุไว้ โดยครูสอนเน้นเนื้อหา ซึ่งในแต่ละรายวิชามีหัวข้อเรื่องเหมือนกัน อาจทำให้นักเรียนมีความรู้สึกว่าย่ำเรียนแต่เรื่องที่ซ้ำซ้อนกัน ก่อให้เกิดความเบื่อหน่าย และอาจเป็นอุปสรรคในการเรียนการสอนได้ นอกจากนี้ ยังพบว่า ครูผู้สอนระบุว่าเนื้อหาบางส่วนยาก และลึกซึ้งเกินไป เช่น เรื่องพระไตรปิฎก สอดคล้องกับผลการวิจัยของ อรุณศรี อนันตรศิริชัย (2537) ที่พบว่าครูผู้สอนพระพุทธศาสนาในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นส่วนใหญ่ มีความคิดเห็นว่า

เนื้อหาเรื่องพระไตรปิฎกยาก สำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น นอกจากนี้ครูผู้สอนส่วนหนึ่งยังระบุว่าเนื้อหาดังกล่าวไม่เหมาะสมและไม่ควรกำหนดให้นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นเรียน ผู้วิจัยเห็นว่า จากผลการวิจัยทั้งสองฉบับได้ข้อค้นพบที่ตรงกัน จึงเป็นเรื่องที่บุคลากรและองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดหลักสูตรควรให้ความสนใจและพิจารณาทบทวนเนื้อหาสาระดังกล่าว เพื่อปรับปรุงให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้นต่อไป

4. ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

ผลการวิจัย พบว่า ครูส่วนใหญ่จัดทำแผนการสอนและโครงการสอนระยะยาวล่วงหน้า สอดคล้องกับผลการวิจัยของ วนิดา ทวีวรรณ (2536) และ ณงนาถ สภาวโรดมและคณะ (2531) ซึ่งพบว่า โรงเรียนส่งเสริมให้ครูจัดทำแผนการสอน และโครงการสอนระยะยาวล่วงหน้า และครูส่วนใหญ่จัดทำแผนการสอนเกือบทุกครั้งก่อนทำการสอน ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่าการจัดทำแผนการสอน และโครงการสอนระยะยาวล่วงหน้าเป็นสิ่งที่ดี มีส่วนช่วยให้การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครูเป็นไปอย่างมีระบบ และยังช่วยให้ครูมีความพร้อมในระดับหนึ่งก่อนจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

ในส่วนของหลักการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ครูส่วนใหญ่เลือกจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยเน้นการพัฒนาเจตคติ และค่านิยม รองลงไป ได้แก่ เลือกจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยเน้นการพัฒนาความคิดรวบยอดเกี่ยวกับความรู้ทางพระพุทธศาสนา จากข้อค้นพบดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า ครูผู้สอนส่วนใหญ่ได้ตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาเจตคติ และค่านิยม ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับหลักทั่วไปในการสอนพระพุทธศาสนาของ พระราชชัยกวี (พุทธทาสภิกขุ ; 2535) ซึ่งกล่าวไว้ว่าการสอนพระพุทธศาสนาควรสอนให้เกิดความรู้ความเข้าใจ ตลอดจนเห็นแจ้งตลอด เพื่อให้เกิดความรู้สึกที่สามารถเปลี่ยนนิสัยของผู้เรียนได้จริง ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่าการเลือกจัดกิจกรรมโดยเน้นการพัฒนาเจตคติ และค่านิยมนี้เป็นหลักการที่มีความเหมาะสม เนื่องจากเจตคติ และค่านิยมนี้เป็นสิ่งที่กำหนดแนวทางการปฏิบัติของบุคคล การสอนพระพุทธศาสนานั้นมุ่งให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาทั้งด้านกาย วาจา ใจ เพื่อให้เป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี จึงควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาเจตคติ และค่านิยม ที่ถูกต้องให้เกิดแก่ผู้เรียน โดยใช้เนื้อหาเป็นสื่อในการพัฒนาผู้เรียน ทั้งนี้ สมทรง ปุญญฤทธิ์ (2524) ได้แสดงความคิดเห็นเอาไว้ว่า ในส่วนของเนื้อหานั้น

ควรให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ถึงแก่นหรือหัวใจของพระพุทธศาสนามากกว่าที่จะเรียนรายละเอียดซึ่งสอดคล้องกับหลักการเลือกจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครูอีกส่วนหนึ่ง ที่ระบุว่า เน้นการพัฒนาความคิดรวบยอดเกี่ยวกับความรู้ทางพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยเห็นว่า การพัฒนาความคิดรวบยอดนั้นถือเป็นอีกส่วนหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาเจตคติและค่านิยม เพราะเจตคติและค่านิยมของบุคคลนั้น หากเกิดขึ้นโดยที่บุคคลนั้นยังมีความคิดรวบยอดที่ไม่ถูกต้องไม่เข้าใจ และไม่ลึกซึ้งกับสิ่งที่ตนเชื่อ ตนศรัทธาและยึดถือปฏิบัติ เจตคติและค่านิยมนั้น ๆ ย่อมเปลี่ยนแปลงได้โดยง่าย แต่หากเจตคติและค่านิยมนี้ ๆ เกิดขึ้นโดยที่บุคคลมีความเข้าใจ ถ่องแท้ มีความคิดรวบยอดที่ถูกต้องแล้ว เจตคติและค่านิยมนั้น ๆ ย่อมมั่นคงในจิตใจ และก่อให้เกิดแนวทางปฏิบัติที่ถูกต้อง และเหมาะสม

วิธีการสอนส่วนใหญ่ที่ครูนำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ผลการวิจัยพบว่า ครูและนักเรียนระบุตรงกันว่า ได้แก่ การอธิบาย นอกจากนั้นแล้วครูยังใช้กิจกรรมการเรียนการสอนในรูปแบบต่างๆ เช่น การสาธิตและฝึกปฏิบัติ การอภิปราย การสอนแบบแก้ปัญหา เป็นต้น ซึ่งนับว่ากิจกรรมดังกล่าวมีความหลากหลายพอสมควร สอดคล้องกับกรมวิชาการ (2535) และสมทรง ปุญญฤทธิ์ (2524) ซึ่งเสนอหลักการสอนพระพุทธศาสนาไว้ตรงกันว่า ควรจัดกิจกรรมที่หลากหลาย แต่อย่างไรก็ตาม วิธีการสอนที่ครูใช้มากที่สุดยังคงเป็นการอธิบาย ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ณงณาต สดาวโรดมและคณะ (2531) ที่พบว่า ครูส่วนใหญ่ใช้วิธีการสอนแบบอธิบาย มีการนำวิธีสอนแบบใหม่ ๆ มาใช้น้อยมาก ซึ่งขัดแย้งกับจุดประสงค์ของหลักสูตรซึ่งเน้นให้ผู้เรียนคิดวิเคราะห์ สุมณ อมรวิวัฒน์ (2526) ได้แสดงความคิดเห็นไว้ว่า การสอนด้วยวิธีการบอก และอธิบาย ไม่ได้ทำให้นักเรียนเกิดความคิดรวบยอด และจากผลของการวิจัย ยังพบว่านักเรียนส่วนใหญ่ มีความคิดเห็นว่า กิจกรรมที่ครูส่วนใหญ่นำมาใช้มีลักษณะเน้นการบรรยาย การอธิบาย และการยกตัวอย่างประกอบการบรรยาย ซึ่งลักษณะของกิจกรรมดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าครูส่วนใหญ่จัดกิจกรรมโดยยึดครูเป็นศูนย์กลาง ซึ่งขัดแย้งกับหลักการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาของ กรมวิชาการ (2535) สุมณ อมรวิวัฒน์ และทีศนา ชมณี (2530) ที่เสนอว่า การสอนพระพุทธศาสนาต้องคำนึงถึงผู้เรียนเป็นสำคัญ ขณะที่ กรมวิชาการ (2535) พนม พงศ์ไพบูลย์ (2539) โกวิท ประวาลพฤกษ์ (2535) และอำไพ สุจริตกุล (2527) กล่าวไว้ตรงกันว่า การสอนพระพุทธศาสนาควรเน้นการฝึกปฏิบัติ โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมและจากผลการประชุมของกองวิจัยทางการศึกษา (2537) อ้างถึงใน กรมวิชาการ (2538) ยังพบว่า วิธีการสอนแบบบรรยายเป็นอีกองค์ประกอบหนึ่ง

ที่มีผลทำให้ผู้เรียนไม่ชอบ ไม่สนใจ และไม่อยากเรียนวิชาพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่าการสอนแบบบรรยายและอธิบายนั้น แม้จะมีความเหมาะสมในการนำมาใช้ในการเรียนการสอนเพื่อถ่ายทอดข้อเท็จจริงแต่ขณะเดียวกัน หากครูผู้สอนนำมาใช้บ่อยครั้งมากเกินไป ก็อาจส่งผลให้นักเรียนไม่สามารถพัฒนาทักษะและความสามารถในการคิด การแสดงออกและการปฏิบัติ ได้เต็มตามศักยภาพที่นักเรียนมี และจากผลของการวิจัยด้านนักเรียนพบว่าครูส่วนใหญ่ระบุว่านักเรียนไม่กระตือรือร้นในการเรียนเท่าที่ควร แต่ให้ความร่วมมือในกิจกรรมการเรียนการสอนพอสมควร และยังพบว่าครูส่วนใหญ่เห็นว่านักเรียนขาดทักษะในการคิด และควรได้รับการพัฒนาเพิ่มเติม การที่นักเรียนไม่กระตือรือร้นในการเรียนเท่าที่ควรนั้นอาจเกิดขึ้นจากวิธีการสอนและกิจกรรมการเรียนการสอนที่ครูจัดให้ไม่น่าสนใจ ไม่เข้าใจ และไม่สามารถกระตุ้นให้นักเรียนตื่นตัวและกระตือรือร้นหรือสนใจการเรียน และมีผลให้ผู้เรียนขาดการพัฒนาทักษะในหลายด้านโดยเฉพาะด้านการคิด ซึ่งเป็นทักษะที่สำคัญยิ่ง วิธีการสอนและกิจกรรมการเรียนการสอนที่ครูควรนำมาใช้ในการสอนพระพุทธศาสนาควรมีลักษณะเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เป็นกิจกรรมที่เน้นให้ผู้เรียนมีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมมากที่สุด การสอนควรเป็นกระบวนการที่กลมกลืนไปกับวิถีชีวิตของนักเรียน ให้นักเรียนได้ตระหนักถึงความสำคัญของการเรียนรู้เพื่อนำไปใช้จริงในวิถีชีวิต ขณะเดียวกันก็ควรมีกิจกรรมที่หลากหลายเพื่อพัฒนาทักษะต่าง ๆ แก่ผู้เรียน ให้เกิดพัฒนาการทุกด้าน โดยเฉพาะด้านจิตพิสัยและการปฏิบัติ

การฝึกปฏิบัติ ผลการวิจัยพบว่า ครูนำนักเรียนฝึกปฏิบัติ ฝึกมารยาทชาวพุทธ และเข้าร่วมกิจกรรมทางพุทธศาสนา น้อยกว่า 3 ครั้ง ต่อภาคการศึกษา โดยใช้ห้องจริยศึกษา หรือห้องปฏิบัติการของหมวดในการฝึกปฏิบัติ และวิทยากรในการฝึกปฏิบัติ ได้แก่ พระสงฆ์ จากผลการวิจัยดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าครูส่วนใหญ่นำนักเรียนฝึกปฏิบัติ น้อยมาก ซึ่งขัดแย้งกับพนม พงษ์ไพบูลย์ (2539) โกวิท ประวาลพฤกษ์ (2535) และอำไพ สุจริตกุล (2527) ซึ่งกล่าวไว้ตรงกันว่า การสอนพระพุทธศาสนาควรเน้นการฝึกปฏิบัติ โดยโกวิท ประวาลพฤกษ์ (2535) ได้เสนอแนะว่าการฝึกปฏิบัติอย่างจริงจัง เป็นส่วนสำคัญทำให้นักเรียนเกิดความตระหนักในการกระทำนั้น ๆ และส่งผลให้เกิดการปฏิบัติต่อเนื่อง ผู้วิจัยมีความเห็นว่า การฝึกปฏิบัติ นั้นเป็นกิจกรรมการเรียนการสอนที่สำคัญ สามารถนำมาใช้ในการพัฒนาผู้เรียนได้ทั้งทางกาย วาจา และใจ ซึ่งกรมวิชาการ (2535) ได้ระบุชัดเจนในหลักสูตร โดยกำหนดในจุดประสงค์ของวิชาพระพุทธศาสนา ไว้ตอนหนึ่งว่า “ เพื่อให้สามารถปฏิบัติตนได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ”

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาของครู จึงควรให้ความสำคัญกับการฝึกปฏิบัติมากขึ้น ในส่วนของสถานที่ฝึกปฏิบัตินั้น ครูส่วนใหญ่ใช้ห้องจริยศึกษาหรือห้องปฏิบัติการของหมวดวิชา ซึ่งนับว่ามีความเหมาะสมเพราะนอกจากห้องจริยศึกษาจะเป็นห้องที่จัดขึ้นเพื่อใช้ในการปฏิบัติโดยตรง แล้วการที่ครูนำนักเรียนไปปฏิบัติธรรม หรือจัดกิจกรรม ในห้องดังกล่าว ยังถือเป็นการปรับเปลี่ยนบรรยากาศการเรียนการสอน ของ กรมวิชาการ (2535) ที่เสนอแนะว่า ถ้าโรงเรียนมีห้องจริยศึกษา ครูพำนักเรียนไปเรียนยังห้องดังกล่าวเพื่อความสะดวกในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และสำหรับประเด็นที่ครูนิมนต์พระสงฆ์มาเป็นวิทยากรในการฝึกปฏิบัติก็นับว่าเหมาะสมเช่นกัน ทั้งนี้เพราะพระสงฆ์นับเป็นแหล่งวิทยากร พระสงฆ์นับเป็นแหล่งวิทยากรและเป็นผู้นำในการปฏิบัติที่ดี การนิมนต์พระสงฆ์มาเป็นวิทยากร จึงเป็นการเปิดโอกาสให้นักเรียนได้เรียนรู้และฝึกปฏิบัติจากประสบการณ์จริง นอกจากนี้นักเรียนจะได้ฝึกปฏิบัติแล้ว ผลของการปฏิบัติดังกล่าว ยังสามารถนำไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวันอีกด้วย

ในส่วนของวิทยากร ผลการวิจัยพบว่า ครูนิมนต์พระสงฆ์มาอบรมพัฒนาจิตใจ และบรรยายแก่นักเรียน น้อยกว่า 3 ครั้ง ต่อภาคการศึกษา ส่วนวิทยากรที่เป็นฆราวาสนั้นครูระบุว่าไม่เคยเชิญเลย ซึ่งนับว่าในประเด็นวิทยากรนี้ครูเชิญวิทยากรมาบรรยายประกอบการสอน น้อยมาก สอดคล้องกับผลการวิจัย ด้านปัญหาเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ครูและนักเรียนระบุตรงกันว่า การขาดการวิทยากรจากภายนอกเป็นปัญหามาก จากข้อค้นพบดังกล่าวไม่สอดคล้องกับข้อเสนอแนะของสิริมงคล ภิภุ (2529) ที่เสนอแนะว่า ครูควรเชิญวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิทางศาสนา เช่น พระนักเทศน์ อนุศาสนาจารย์ หรือพระสงฆ์ในวัดมาบรรยายหรือแสดงธรรมพิเศษ เพื่อให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในหลักธรรมมากยิ่งขึ้น ส่วนในหัวข้อที่ครูมักนิมนต์พระสงฆ์มาบรรยายและอบรมพัฒนาจิตใจแก่นักเรียน ได้แก่ หลักธรรมต่าง ๆ และหัวข้อที่ครูเชิญวิทยากรที่เป็นฆราวาสมาบรรยายประกอบการเรียนการสอน ได้แก่ หัวข้อหลักธรรมต่าง ๆ เช่นเดียวกัน ซึ่งในประเด็นนี้จะเห็นได้ว่า สอดคล้องกับผลการวิจัยของณงนถ สถาวโรดม และคณะ (2531) ที่พบว่า ครูไม่สามารถสอนได้ทุกเนื้อหาเนื่องจากบางเนื้อหาลึกเข้าใจยากการที่ครูเชิญวิทยากรมาบรรยายในบางเนื้อหาที่ครูยังไม่มั่นใจในการสอน นับว่าเป็นการแก้ปัญหาที่ถูกต้อง นอกจากนี้ครูยังสามารถขอคำแนะนำเกี่ยวกับเนื้อหาเพิ่มเติมจากวิทยากรได้อีกด้วย

ในกิจกรรมเสริมหลักสูตร ผลการวิจัยพบว่า ครูและนักเรียนส่วนใหญ่ระบุตรงกันว่าโรงเรียนได้จัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรให้แก่นักเรียน โดยเฉพาะงานศาสนพิธีเนื่องในโอกาสต่าง ๆ เป็นกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่โรงเรียนจัดมากที่สุด สอดคล้องกับผลการวิจัยของ วนิดา ทวีวรรณ (2536) ที่พบว่าโรงเรียนส่วนใหญ่มีการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร ในวันสำคัญต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่า การที่โรงเรียนส่วนใหญ่เห็นความสำคัญและจัดให้มีกิจกรรมเสริมหลักสูตร นับว่าเป็นสิ่งที่ดี เพราะเป็นการเปิดโอกาสให้นักเรียนได้เรียนรู้เพิ่มเติมจากประสบการณ์ตรงด้วยตนเอง แต่ผู้วิจัยมีข้อสังเกตว่า กิจกรรมเสริมหลักสูตรที่ระบุในงานวิจัยทั้ง 2 ฉบับนั้น มีลักษณะเน้นที่งานศาสนพิธีและการปฏิบัติภายนอกเท่านั้น ซึ่งลักษณะของกิจกรรมเสริมหลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนาที่ดีในความคิดเห็นของผู้วิจัยควรมีลักษณะที่หลากหลายและครอบคลุมไปถึงเรื่องการนำหลักธรรมมาใช้ ในชีวิตประจำวันด้วย ซึ่งโรงเรียนและครูผู้สอนอาจจัดให้ในลักษณะโครงการส่งเสริมพระพุทธศาสนาในโรงเรียนอาจประกอบด้วยโครงการย่อย ๆ เช่น บอร์ดข่าวสาร มีการวิเคราะห์ข่าว หรือเหตุการณ์สำคัญ ๆ ตามแนวหลักธรรมในพระพุทธศาสนา เป็นต้น นอกจากนี้โรงเรียนและครูผู้สอนควรเปิดโอกาสให้นักเรียนเป็นผู้ริเริ่ม และพัฒนากิจกรรมเสริมหลักสูตร ในรูปแบบต่าง ๆ โดยให้นักเรียนเป็นผู้คิดและลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง โดยมีครูผู้สอนเป็นผู้ดูแลให้คำปรึกษาแนะนำ

5. ด้านสื่อการเรียนการสอน

ผลการวิจัยพบว่า ประเภทของสื่อการเรียนการสอนที่ครูนำมาใช้ในการเรียนการสอนที่ครูนำมาใช้ในการเรียนการสอนมีหลากหลายประเภท ได้แก่ หนังสือธรรมะ และเอกสารอ่านประกอบ ข่าวสารและบทความที่เกี่ยวข้องกับความเคลื่อนไหวในพระพุทธศาสนา เทปธรรมะ และภาพนิ่ง เป็นต้น โดยครูและนักเรียนระบุตรงกันว่าหนังสือธรรมะ และเอกสารอ่านประกอบต่าง ๆ เป็นสื่อที่ครูนำมาใช้มากที่สุด นอกจากนี้นักเรียนแสดงความคิดเห็นว่า สื่อการเรียนการสอนของครูนั้นมีลักษณะเนื้อหาเป็นปัจจุบัน และตรงกับเนื้อหาสาระ และนักเรียนแสดงความคิดเห็นในระดับรองลงไปว่า สื่อการเรียนการสอนของครูเป็นตัวอย่างให้เห็นชัดเจน ผลการวิจัยพบว่าครูส่วนใหญ่เป็นผู้ผลิตสื่อการเรียนการสอนด้วยตัวเอง และครูส่วนใหญ่นำสื่อการเรียนการสอนมาใช้ในการเรียนการสอน ประมาณ 10 - 20 คาบต่อภาคการศึกษา ส่วนครูที่ระบุว่าใช้สื่อการเรียนการสอนน้อยมากนั้น ส่วนใหญ่ให้เหตุผลว่าขาดทักษะในการผลิตสื่อการเรียนการสอน จากข้อค้นพบดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า ครูส่วนใหญ่ตระหนักถึง

ความสำคัญของการใช้สื่อการเรียนการสอนพอสมควร โดยครูพยายามใช้สื่อการเรียนการสอนที่หลากหลาย และพยายามนำมาใช้ในกิจกรรมของแต่ละคาบมากพอสมควร นอกจากนี้ จากการแสดงความคิดเห็นของนักเรียน แสดงให้เห็นว่าครูส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจ มีทักษะในการผลิต และเลือกใช้สื่อการเรียนการสอน และสามารถนำสื่อเหล่านั้นมาใช้ในกิจกรรมการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพพอสมควร แต่ยังมีครูอีกกลุ่มหนึ่งที่ระบุว่าใช้สื่อการเรียนการสอนน้อยมาก เนื่องจากขาดทักษะในการผลิตสื่อการเรียนการสอน ซึ่งข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับผลการวิจัยในด้านสภาพปัญหาเกี่ยวกับสื่อการเรียนการสอน โดยครูระบุว่าการใช้สื่อขาดทักษะในการผลิต และการใช้สื่อการเรียนการสอนเป็นปัญหามาก ผู้วิจัยมีความเห็นว่าครูสามารถแก้ปัญหาได้โดยร่วมกับครูผู้สอนท่านอื่นในการผลิตสื่อการเรียนการสอน หรืออาจจัดซื้อสื่อการเรียนการสอนสำเร็จรูป นอกจากนี้ครูควรเข้ารับการอบรมเพิ่มเติมเพื่อพัฒนาทักษะในการผลิตสื่อการเรียนการสอนต่อไปเมื่อมีโอกาส

การจัดเก็บสื่อการเรียนการสอน ผลการวิจัยพบว่า ครูส่วนใหญ่ระบุว่าหมวดวิชาได้รวบรวมสื่อการเรียนการสอน โดยจัดเก็บไว้ในห้องจรรยาศึกษา หรือห้องปฏิบัติการของหมวดวิชา โดยนักเรียนสามารถใช้บริการเพื่อการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมได้ ผู้วิจัยมีความเห็นว่า การจัดเก็บด้วยวิธีการดังกล่าวมีความเหมาะสม เพราะนอกจากนักเรียนสามารถขอใช้บริการเพื่อศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองได้แล้ว ยังสะดวกต่อครูในการจัดเก็บและนำสื่อการเรียนการสอนต่าง ๆ มาใช้ในกิจกรรมการเรียนการสอนอีกด้วย

เกณฑ์ในการเลือกหนังสือแบบเรียน ผลการวิจัยพบว่า ครูผู้สอนส่วนใหญ่พิจารณาจากความสมบูรณ์ของเนื้อหาสาระ ซึ่งนับว่าเป็นเกณฑ์ที่เหมาะสม เนื่องจากหนังสือแบบเรียนนั้นเป็นหนังสือที่ใช้อ่านประกอบสำหรับนักเรียน ครูผู้สอนควรพิจารณา โดยให้ความสำคัญกับเนื้อหาสาระและข้อมูลเป็นหลัก ซึ่งหนังสือแบบเรียนที่ดีควรมีข้อมูลที่ถูกต้องทันสมัย และมีเนื้อหาสาระที่สอดคล้องกับหลักสูตร และมีความถูกต้องตามหลักวิชา เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกันทั้งครูผู้สอน และผู้เรียน

สภาพของหนังสือ และเอกสารในห้องสมุด ผลการวิจัยพบว่า ในด้านปริมาณครูส่วนใหญ่เห็นว่า มีไม่เพียงพอสำหรับการอ่านและค้นคว้าเพิ่มเติม ขณะที่นักเรียนส่วนใหญ่

เห็นว่า มีเพียงพอสำหรับการอ่านและค้นคว้าเพิ่มเติม ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่า การที่ความคิดเห็นของครูและนักเรียนไม่ตรงกันนั้น อาจเกิดจากลักษณะและประเภทของหนังสือและเอกสารอ่านประกอบของครูและนักเรียนมีความแตกต่างกัน ครูส่วนใหญ่มีความจำเป็นต้องค้นคว้าและศึกษาเนื้อหาเพิ่มเติมเพื่อให้เกิดความเข้าใจลึกซึ้งในเนื้อหา ลักษณะและประเภทของหนังสือและเอกสารที่ครูต้องการจึงอาจมีลักษณะเป็นหนังสือและเอกสารสำหรับการอ้างอิง มีเนื้อหาที่ลึกซึ้ง ขณะที่นักเรียนไม่มีความจำเป็นต้องศึกษาลึกซึ้งเท่าครูผู้สอน ลักษณะและประเภทของหนังสือและเอกสารที่นักเรียนต้องการจึงอาจมีลักษณะเป็น หนังสือแบบเรียน หรือหนังสืออ่านนอกเวลาต่าง ๆ การแสดงความคิดเห็นของครูและนักเรียนเกี่ยวกับปริมาณของหนังสือและเอกสาร จึงอาจแตกต่างกัน เนื่องจากลักษณะ และประเภทของหนังสือและเอกสาร ที่ครูและนักเรียนมีความต้องการใช้มีความแตกต่างกัน ในด้านคุณภาพ ครูและนักเรียนแสดงความคิดเห็นตรงกันว่า มีเนื้อหาทันสมัยซึ่งสอดคล้องกับแนวทางในการพิจารณาหนังสือและเอกสารอ่านประกอบวิชาพระพุทธศาสนา ของกรมวิชาการ (2536) ซึ่งได้เสนอแนะว่า หนังสือและเอกสารอ่านประกอบควรมีเนื้อหาที่เหมาะสมกับกาลสมัย ผู้วิจัยเห็นว่า ความทันสมัยของเนื้อหามีส่วนสนับสนุนให้ครูสามารถนำหนังสือและเอกสารเหล่านั้น มาใช้ประกอบการค้นคว้าเพิ่มเติม และนำไปใช้ประกอบการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

6.ด้านการวัดและประเมินผล

ผลการวิจัยพบว่า การจัดการวัดและประเมินผลของครูผู้สอนส่วนใหญ่ ครอบคลุมจุดประสงค์การเรียนรู้ ทั้งด้านความรู้ ความเข้าใจ เจตคติ ค่านิยม และการประพฤติปฏิบัติ โดยครูส่วนใหญ่เน้นการวัดด้านความรู้ความเข้าใจ รองลงมาได้แก่การประพฤติปฏิบัติ ซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดเกี่ยวกับการวัดและการประเมินผลวิชาพระพุทธศาสนา ของกรมวิชาการ (2536) สงป ลักษณะ (2526) และวศิน อินทสระ (2526) ซึ่งกล่าวสอดคล้องกันว่า การวัดและการประเมินผลวิชาพระพุทธศาสนาควรครอบคลุมทั้งด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย

การปฏิบัติของครูในการวัดและประเมินผลการเรียนการสอน ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนส่วนใหญ่ระบุว่าครูส่วนใหญ่แจ้งเกณฑ์ในการวัดและประเมินผล ตลอดจนวิธีการในการวัดและประเมินผล ให้นักเรียนทราบในช่วงเวลาของการเรียน นอกจากนี้ ยังพบว่าครูส่วนหนึ่งได้

วัดประเมินผลก่อนเริ่มทำการสอนและหลังทำการสอน และครูพยายามใช้ข้อสอบหลาย ๆ แบบ ในการวัดและประเมินผล ครูส่วนใหญ่ระบุว่าวิธีการที่ใช้ในการวัดและประเมินผลนั้นครอบคลุม ทั้งการใช้การสอบ การให้นักเรียนทำงานส่ง หรือมอบหมายให้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ให้คะแนนด้านจิตพิสัย และให้คะแนนจากการฝึกปฏิบัติ จากข้อค้นพบดังกล่าว สอดคล้องกับ แนวคิดของกรมวิชาการ (2535) สวัสดิ์ สุวรรณอักษร (ม.ป.ป.) ปฏิพัทธ์ สุวรรณศร (2528) บรรเทา กิตติศักดิ์ (2529) และชำเลือง วุฒิจันทร์ (2524) ซึ่งกล่าวสอดคล้องกันว่า การวัดและ ประเมินผลวิชาพระพุทธศาสนาควรประเมินเป็นระยะตลอดการเรียนการสอน ใช้วิธีการที่ หลากหลาย และควรกำหนดรูปแบบและเกณฑ์ในการวัดและประเมินผลล่วงหน้า และแจ้งให้ ผู้เรียนทราบ เพื่อให้ผู้เรียนปฏิบัติได้ถูกต้อง

เครื่องมือที่ใช้ในการวัดและประเมินผล ผลการวิจัยพบว่า ครูใหญ่ใช้เครื่องมือ ที่มีความหลากหลายตามลักษณะและวิธีการวัดและประเมินผล โดยครอบคลุมทั้งแบบวัดผล สัมฤทธิ์ทางการเรียน แบบสังเกตพฤติกรรม และแบบประเมินผลงาน โดยครูใช้แบบวัดผล สัมฤทธิ์ทางการเรียนมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับวิธีการวัดผลที่ครูระบุ ว่าใช้ การสอบมากที่สุด โดยเครื่องมือที่ครูใช้ในการวัดและประเมินผล ครูส่วนใหญ่จัดทำขึ้นเอง โดยยึดตามแนวการ สร้างเครื่องมือวัดและประเมินผลของกรมวิชาการ สำหรับแบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ครู สร้างขึ้นมีลักษณะเป็นข้อสอบปรนัยและอัตนัยผสมกัน โดยให้น้ำหนักคะแนนที่ข้อสอบปรนัย มากกว่าข้อสอบอัตนัย ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่าเป็นแบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในลักษณะดังกล่าว มีความเหมาะสมพอควร ทั้งนี้เพราะลักษณะของข้อสอบปรนัยนั้นเหมาะสมต่อการวัดผลและ ประเมินผลในทุกด้าน จึงควรนำมาใช้ควบคู่กัน ในส่วนของการกำหนดน้ำหนักคะแนนครูผู้สอน อาจต้องพิจารณาถึง วัย ความสามารถ และทักษะของผู้เรียนว่าควรกำหนดน้ำหนักในสัดส่วน เท่าใดจึงเหมาะสม นอกจากนี้ผลการวิจัยยังพบว่า แบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ครูสร้างขึ้น สามารถวัดจุดประสงค์การเรียนรู้ได้ครอบคลุมทั้งด้านความรู้ ความเข้าใจ การวิเคราะห์ เจตคติ ค่านิยม และการกำหนดแนวทางในการปฏิบัติ ตามลำดับ แต่ผลการวิจัยในด้านปัญหาเกี่ยวกับการ วัดและประเมินผล พบว่า ครูผู้สอนระบุว่า การวัดและประเมินผลในด้านเจตศัตถิคำนิยม และการปฏิบัติ นั้น เป็นปัญหามาก จากข้อค้นพบดังกล่าว ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่าเป็นรูปแบบการวัด และประเมินผลโดยใช้การสอบ และใช้แบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนนั้น ยังไม่สามารถวัดและ ประเมินผลได้ดีในด้านเจตศัตถิคำนิยม และการกำหนดแนวทางในการปฏิบัติ เนื่องจากการเขียนตอบ ไม่ได้ครอบคลุมถึงการปฏิบัติที่แท้จริง เจตศัตถิและคำนิยมที่ปรากฏในการเขียนตอบ ไม่ได้แปลว่า ผู้เรียนมีเจตศัตถิและคำนิยมนั้น ๆ อยู่ตลอดเวลาและได้นำเจตศัตถิและคำนิยมมาใช้กำหนดแนวทาง

การปฏิบัติสม่ำเสมอ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะว่าครูผู้สอนไม่ควรเน้นการวัดและประเมินผล เฉพาะ การสอนโดยใช้แบบวัดผลสัมฤทธิ์ ซึ่งเป็นการวัดในเชิงปริมาณโดยยึดคะแนนเป็นเกณฑ์ในการวัด แต่ควรเพิ่มในส่วนการวัดและประเมินผลจากสภาพจริง ด้วยเครื่องมือต่าง ๆ เช่น แบบสังเกต พฤติกรรม แบบสัมภาษณ์และแฟ้มสะสมงาน เป็นต้น ซึ่งการวัดประเมินผลดังกล่าว เป็นการวัด ในด้านคุณภาพ ซึ่งจะช่วยให้การวัดประเมินผลมีความตรงกับสภาพที่เป็นจริงได้มากที่สุด

ข. ปัญหาการเรียนการสอน

1. ด้านครู

ผลการวิจัยพบว่า ครูเห็นว่าเป็นปัญหามากในทุกด้าน ได้แก่ การที่ครูสอน หลายวิชาทำให้ขาดความพร้อมในการเตรียมการสอน การที่ครูถูกกำหนดให้สอนโดยไม่สมัครใจ หรือถูกกำหนดให้สอนโดยขาดการเตรียมความพร้อม ขาดโอกาสและประสบการณ์ในการเข้าร่วม อบรมหรือสัมมนา เกี่ยวกับการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา แสดงให้เห็นว่าครูส่วนใหญ่ ตระหนักถึงความสำคัญในการเตรียมความพร้อมสำหรับครู ทั้งในด้านการเตรียมการสอน ด้านจิตใจ ด้านความพร้อมในเนื้อหาและวิธีการสอน ตลอดจนการพัฒนาตนเองในวิชาชีพ จาก ผลการประชุมเพื่อสังเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับองค์ประกอบที่มีผลต่อการเรียนวิชาพระพุทธ ศาสนา พบว่า การที่ครูผู้สอนไม่มีความรู้ ไม่สมัครใจในการสอน ไม่มีความถนัด ไม่เตรียม การสอน และไม่วางแผนการสอน มีผลทำให้นักเรียนไม่ชอบ ไม่สนใจ และไม่อยากเรียนวิชา พระพุทธศาสนา การเตรียมความพร้อมสำหรับครูจึงนับเป็นปัญหาสำคัญเพราะนอกจากไม่ สามารถทำให้ครูประสบความสำเร็จในการจัดการเรียนการสอนแล้วยังส่งผลกระทบต่อทัศนคติที่นักเรียน จะมีต่อวิชาพระพุทธศาสนาอีกด้วย ผู้บริหาร ครูและผู้เกี่ยวข้องจึงควรตระหนักถึงความสำคัญ ของการเตรียมความพร้อมของครู ตลอดจนการกำหนดบุคคลที่เหมาะสมในการสอนวิชาดังกล่าว

2. ด้านนักเรียน

ผลการวิจัยพบว่า ครูเห็นว่าเป็นปัญหามาก โดยเฉพาะการที่นักเรียนขาด ความกระตือรือร้นในการเข้าร่วมกิจกรรมและการขาดทัศนคติที่ดีในการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่าปัญหาดังกล่าวอาจแก้ไขได้โดยการปรับเปลี่ยนวิธีการสอนของครู

กฤตนิยน์ สามะพุธิ (2525) ได้กล่าวถึงการพัฒนาการเรียนการสอนพระพุทธศาสนาว่า การพัฒนาการเรียนการสอนที่ผ่านมา มักมุ่งแต่ปรับปรุงในด้านเนื้อหา ดังนั้นผลที่เกิดขึ้นมักเข้ารูปเดิม คือ เด็กเบื่อหน่าย การพัฒนาที่แท้จริงควรเป็นการเปลี่ยนแปลงวิธีการสอนของครู นอกจากนี้ กองวิจัยการศึกษา (2537) อ้างถึงใน กรมวิชาการ (2538) ยังพบว่า องค์ประกอบส่วนหนึ่งที่มีผลทำให้นักเรียนไม่ชอบ ไม่สนใจ และไม่อยากเรียนวิชาพระพุทธศาสนา ได้แก่ ครูผู้สอนที่ขาดเทคนิคการสอนที่เหมาะสม น่าสนใจ ครูมักเน้นการสอนแบบบรรยาย และไม่มีกิจกรรมที่กระตุ้นให้นักเรียนสนใจเรียน ข้อค้น พบดังกล่าว เป็นสิ่งที่ผู้วิจัยเห็นว่าควรได้รับการพิจารณาอย่างจริงจัง ทั้งในส่วนตัวบริหาร ผู้ที่เกี่ยวข้อง และตัวครูผู้สอนเอง ซึ่งนับเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดในการแก้ปัญหาดังกล่าว

3. ด้านการใช้หลักสูตร

ผลการวิจัยพบว่า ครูเห็นว่าเป็นปัญหาน้อย ได้แก่ การขาดการเตรียมความพร้อมจากโรงเรียน การขาดความรู้ความเข้าใจในการนำหลักสูตรมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และเนื้อหาวิชาพระพุทธศาสนาไม่เหมาะสม ทั้งนี้จากผลการวิจัยในด้านสภาพการเรียนการสอน พบว่า ครูส่วนใหญ่ได้รับการเตรียมความพร้อมจาก โรงเรียน ครูศึกษา และวิเคราะห์หลักสูตรก่อนนำมาใช้ และครูส่วนใหญ่เห็นว่าเนื้อหาวิชาพระพุทธศาสนาบางส่วนเหมาะสมดีแล้ว แต่บางส่วนควรปรับปรุง โดยได้เสนอแนะให้ปรับปรุงเนื้อหาบางส่วนที่ยากและลึกซึ้งเกินไป เช่น หลักธรรมและพระไตรปิฎก และเนื้อหาที่ซ้ำซ้อนกัน เช่น วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา การอ่านภาษาบาลี เป็นต้น ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ในการเตรียมความพร้อมสำหรับครู ผู้บริหารควรตระหนักถึงความสำคัญและให้การสนับสนุนให้ครูมีความพร้อมในการนำหลักสูตรมาใช้ โดยวิธีการต่าง ๆ เช่น เชิญวิทยากร ศึกษานิเทศก์ หรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตร มาจัดอบรมให้ความรู้แก่ครูผู้สอน หรือ ส่งครูเข้าร่วมอบรม ตลอดจนสนับสนุนให้ครูผู้สอนร่วมกันวางแผนการสอนศึกษาหลักสูตรและร่วมกันเตรียมการจัดการเรียนการสอน ในส่วนของเนื้อหา ผู้วิจัยเห็นสอดคล้องกับผลการวิจัยที่ว่า ครูผู้สอนส่วนใหญ่ระบุว่าเนื้อหาบางส่วนควรได้รับการปรับปรุง ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดหลักสูตร ควรจัดให้มีการปรับเนื้อหาหลักสูตร ตามข้อเสนอแนะดังกล่าว

4.ด้านการจัดการเรียนการสอน

ผลการวิจัยพบว่า ครูและนักเรียนให้ความคิดเห็นตรงกันว่า เป็นปัญหาน้อยเกือบทุกด้าน สำหรับด้านที่เป็นปัญหามากที่ครูและนักเรียนมีความคิดเห็นตรงกัน ได้แก่ การขาดการเชิญวิทยากรภายนอกมาให้ความรู้เพิ่มเติม ซึ่งในส่วนของครูระบุเพิ่มเติมว่าขาดการสนับสนุนจากโรงเรียนในการเชิญวิทยากรภายนอกเป็นปัญหามาก ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่าวิทยากรนับเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอีกประการหนึ่งในการจัดการเรียนการสอน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวิชาพระพุทธศาสนา จากผลการวิจัยของ ณงณาด สถาวรโรตม (2531) พบว่า ครูไม่สามารถสอนได้ทุกเนื้อหา เนื่องจากเนื้อหาบางส่วนลึกซึ้งและเข้าใจยาก แสดงให้เห็นว่า ครูส่วนหนึ่งยังไม่มีความพร้อมที่จะสอนเนื้อหาวิชาพระพุทธศาสนาในทุกเรื่อง การเชิญวิทยากรมาบรรยายเพิ่มเติมแก่นักเรียนจึงนับเป็นส่วนสำคัญที่จะช่วยให้การสอนบรรลุจุดมุ่งหมาย และสามารถสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องในเนื้อหานั้น ๆ ให้แก่ครูและนักเรียนอีกด้วย ครูผู้สอนและผู้บริหารจึงควรตระหนักและให้การสนับสนุนในการเชิญวิทยากรภายนอกมาบรรยายเพิ่มเติม นอกจากนี้ปัญหาที่ครูผู้สอนระบุว่าปัญหามากอีกประการหนึ่ง ก็คือ การขาดความรู้เกี่ยวกับเทคนิคการสอนแบบใหม่ ๆ ของครู สอดคล้องกับงานวิจัยของ ณงณาด สถาวรโรตม และคณะ (2531) ที่พบว่า มีการนำวิธีการสอนใหม่ๆ มาใช้น้อยมาก ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่าปัญหาดังกล่าวมีความสำคัญมากเนื่องจากเทคนิคการสอนของครูเป็นส่วนสำคัญในการกระตุ้นให้ผู้เรียนกระตือรือร้นสนใจในการเข้าร่วมกิจกรรมและรวมถึงการสร้างทัศนคติต่อวิชาพระพุทธศาสนา เทคนิคการสอนใหม่ ๆ จะช่วยให้ครูสามารถนำไปใช้จัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้หลากหลาย และกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความกระตือรือร้นสนใจ และมีทัศนคติที่ดีต่อวิชาพระพุทธศาสนา ได้ในที่สุด ซึ่งผู้บริหารบุคลากร และองค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องควรมีส่วนสนับสนุนให้ครูได้มีโอกาสรับความรู้เกี่ยวกับเทคนิคการสอนใหม่ ๆ โดยอาจส่งครูเข้าร่วมการสัมมนา หรือเข้ารับการอบรม หรืออาจจัดประชุมเชิงปฏิบัติการโดยเชิญวิทยากรภายนอกที่มีความรู้และเชี่ยวชาญในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนด้วยเทคนิคการสอนใหม่ๆ แก่ครูผู้สอน เป็นต้นแต่อย่างไรก็ตาม ปัญหาดังกล่าวยังนับว่าเป็นปัญหาที่มักพบเสมอ ๆ ในการทำวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า จากผลการวิจัยสภาพการเรียนการสอนในด้านครู พบว่า ครูส่วนใหญ่ระบุว่าโรงเรียนได้เตรียมความพร้อมครูโดยส่งเข้าอบรม หรือสัมมนา แต่ขณะเดียวกันครูผู้สอนยังระบุว่าขาดความรู้เกี่ยวกับเทคนิคการสอนใหม่ ๆ ซึ่งผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่า ปัญหาที่แท้จริงของประเด็นปัญหานี้ คือ ครูได้นำความรู้ และทักษะต่าง ๆ ที่ได้รับจากการสัมมนา และฝึกอบรมต่าง ๆ ไปใช้

ในการจัดการเรียนการสอนมากนักน้อยเพียงใด ซึ่งประเด็นดังกล่าวนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อ การพัฒนาการเรียนการสอน เพราะหากครูได้รับความรู้ ได้รับการพัฒนาทักษะ แล้วไม่ได้นำไป ใช้ในการจัดการเรียนการสอนอย่างแท้จริง โดยครูยังคงใช้เทคนิคการสอนแบบเดิม ๆ ที่เคยยึดถือ ปฏิบัติกันมา การกำหนดนโยบายในการพัฒนาการเรียนการสอน โดยส่งครูเข้าร่วมการสัมมนา หรือเข้ารับการอบรมในด้านต่าง ๆ ที่ผ่าน ๆ มา ก็ไม่อาจกล่าวได้ว่าบรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้ ผู้วิจัยจึงขอเสนอให้มีการติดตามผลการนำความรู้ และทักษะด้านต่าง ๆ มาใช้ในการจัดการเรียน การสอน โดยศึกษาจากครูที่เคยมีประสบการณ์ในการเข้าร่วมประชุมสัมมนาหรือเข้ารับการอบรม ทั้งนี้เพื่อให้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับสภาพ และปัญหาในการนำเอาองค์ความรู้ใหม่ ๆ เทคนิควิธีสอน ตลอดจนทักษะต่าง ๆ ที่ได้รับการพัฒนาแล้ว ไปใช้ในสภาพจริง ซึ่งวิธีการดังกล่าวจะเป็นส่วน ช่วยให้เกิดการพัฒนาการเรียนการสอนที่ครบวงจร และเห็นผลเป็นรูปธรรม

5. ด้านสื่อการเรียนการสอน

ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนเห็นว่าเป็นปัญหาน้อยในทุกประเด็น ขณะที่ครูเห็น ว่าเป็นปัญหามาก โดยระบุประเด็นที่ครูเห็นว่าเป็นปัญหามาก ได้แก่ โรงเรียนขาดแคลนสื่อ การเรียนการสอน ครูขาดทักษะในการผลิตสื่อการเรียนการสอน ครูขาดทักษะในการใช้สื่อการ เรียนการสอน ครูมีภาระงานมากจนไม่สามารถผลิตสื่อการเรียนการสอน ครูไม่ทราบแหล่ง วิทยากรภายนอกที่สามารถให้ความอนุเคราะห์สื่อการเรียนการสอน หนังสือและเอกสาร เกี่ยวกับวิชาพระพุทธศาสนามีปริมาณไม่เพียงพอ และมีเนื้อหาล้าสมัย ไม่เหมาะสมในการอ่าน ละค้นคว้าเพิ่มเติม ผู้วิจัยมีความเห็นว่า โรงเรียนควรสนับสนุนให้ครูจัดทำสื่อการเรียนการสอน สำหรับครูที่ขาดทักษะในการผลิตและการใช้สื่อการเรียนการสอนนั้นควรแก้ปัญหาด้วยการพัฒนา ครู โดยสนับสนุนให้ครูเข้ารับการอบรมเกี่ยวกับสื่อการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา และ อาจสนับสนุนเพิ่มเติมด้วยการกำหนดให้หน่วยสื่อการสอนของโรงเรียนสนับสนุน และให้ ความช่วยเหลือครูผู้สอนในการผลิต และใช้สื่อการเรียนการสอน ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า ขณะที่ ครูระบุว่า โรงเรียนขาดแคลนสื่อการเรียนการสอน ครูก็ยังระบุว่า ประเด็นที่โรงเรียนไม่ได้จัดสรร งบประมาณสนับสนุนการผลิตและการจัดหาสื่อการเรียนการสอนเป็นปัญหาน้อยแสดงว่าโรงเรียน ได้ให้ความสนับสนุนในระดับหนึ่ง ส่วนภาระในการผลิต และจัดหาสื่อการเรียนการสอนนั้นเป็น ความรับผิดชอบโดยตรงของครูผู้สอนดังนั้นปัญหาที่พบว่าโรงเรียนขาดแคลนสื่อการเรียนการสอน จึงเป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องเนื่องกับปัญหาที่ครูขาดทักษะในการผลิตและใช้สื่อการเรียนการสอน

ปัญหาครูมีภาระงานมากไม่สามารถผลิตสื่อการเรียนการสอน และครูไม่ทราบแหล่งวิทยาการภายนอกที่สามารถให้ความอนุเคราะห์สื่อการเรียนการสอน การดำเนินการแก้ปัญหาดังกล่าว จึงควรได้รับการแก้ไขอย่างเป็นระบบ และควรมีการกำหนดนโยบาย และแนวทางการแก้ปัญหาที่สามารถส่งผลในทางปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งการแก้ปัญหาดังกล่าวจำเป็นต้องได้รับความร่วมมือทั้งจาก ผู้บริหารโรงเรียน บุคลากรและองค์กรภายนอก และครูผู้สอนซึ่งเป็นส่วนที่สำคัญที่สุด

ในส่วนสภาพของหนังสือ และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับวิชาพระพุทธศาสนาในห้องสมุดโรงเรียนนั้น อาจแก้ปัญหาได้โดยโรงเรียนสำรวจรายชื่อหนังสือและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับวิชาพระพุทธศาสนาแล้วให้ครูผู้สอน และนักเรียนเป็นผู้เสนอแนะรายชื่อหนังสือที่น่าสนใจ และสามารถนำมาใช้ในการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมได้ทั้งในส่วนของครู และนักเรียน

6. ด้านการวัดและประเมินผล

ผลการวิจัยพบว่าครูและนักเรียนเห็นตรงกันว่า เป็นปัญหาน้อย สำหรับด้านที่เป็นปัญหามากในความเห็นของนักเรียน ได้แก่ การขาดทักษะในการเขียนตอบข้อสอบอัตนัย ซึ่งสอดคล้องกับส่วนของครูที่ระบุว่า การสร้างและตรวจข้อสอบอัตนัยทำได้ยาก จากผลการวิจัยในด้านสภาพการเรียนการสอน พบว่า แบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของครูส่วนใหญ่ มีลักษณะเป็นข้อสอบปรนัยผสมกับข้อสอบอัตนัยซึ่งช่วยให้ครูสามารถวัดและประเมินได้ครอบคลุมทั้งด้านความรู้ความเข้าใจ การคิดวิเคราะห์ เจตคติค่านิยม และการกำหนดแนวทางการปฏิบัติ เนื่องจากข้อสอบอัตนัยนั้นมีข้อจำกัดอยู่หลายประการ เช่น ใ้เวลานานในการเขียนตอบ ต้องอาศัยลักษณะในการเขียนเพื่อสื่อความหมายจากการคิดของแต่ละบุคคล ซึ่งนักเรียนส่วนใหญ่มักพบปัญหาเกี่ยวกับทักษะในการเขียนตอบข้อสอบอัตนัย เนื่องจากลักษณะแบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ครูส่วนใหญ่ใช้มักมีลักษณะเป็นข้อสอบปรนัย นักเรียนจึงคุ้นเคยกับการเขียนตอบปรนัยมากกว่า นอกจากนี้จากข้อจำกัดในด้านเวลา ครูส่วนใหญ่จึงใช้ข้อสอบอัตนัยน้อยกว่าข้อสอบปรนัย เพราะนอกจากนักเรียนต้องใช้เวลาในการเขียนตอบ ครูต้องใช้เวลาในการตรวจข้อสอบอัตนัย ประกอบกับลักษณะคำถามของข้อสอบอัตนัยนั้นมีลักษณะเป็นแบบปลายเปิด ครูต้องตั้งคำถามที่สามารถครอบคลุมการวัดและประเมินผลจุดประสงค์การเรียนรู้ในหลายด้าน ประกอบกับการสร้างข้อสอบที่เป็นข้อสอบอัตนัยนั้นครูจำเป็นต้องเข้าใจและลึกซึ้ง

ในเนื้อหา ตลอดจนมีความคิดรวบยอดที่ถูกต้องจึงจะสามารถสร้างข้อสอบที่วัดได้ว่านักเรียนมีความคิดรวบยอด ทักษะต่าง ๆ เจตคติค่านิยม ตลอดจนการประยุกต์ความรู้มาใช้ในการกำหนดแนวทางปฏิบัติที่ถูกต้องมากน้อยเพียงใด การสร้างข้อสอบอัตนัยจึงเป็นปัญหาที่สำคัญอีกประการหนึ่งของครูผู้สอน ปัญหาดังกล่าวผู้วิจัยมีความเห็นว่าในส่วนของนักเรียนอาจแก้ปัญหาได้โดยครูควรใช้วิธีการประเมินผลด้วยการเขียนตอบข้อสอบอัตนัยเป็นระยะ ๆ เพื่อเป็นการฝึกฝนและพัฒนาทักษะในการเขียนตอบ ข้อสอบอัตนัยให้แก่นักเรียน และในส่วนของครูนั้น โรงเรียนควรจัดส่งครูเข้าร่วมรับการอบรมหรืออาจจัดประชุมภายในโรงเรียน ระหว่างโรงเรียนเกี่ยวกับเทคนิคการสร้างข้อสอบแบบต่าง ๆ เพื่อพัฒนาทักษะในการสร้างข้อสอบ ตลอดจนเครื่องมือในการวิจัยประเภทต่าง ๆ

ข้อเสนอแนะในการวิจัย

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

ข้อเสนอแนะสำหรับครูผู้สอน

1. ด้านครูผู้สอน ครูผู้สอนควรศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมในส่วนเนื้อหาของหลักสูตรและพัฒนาทักษะในด้านต่าง ๆ เพิ่มเติม เช่น ทักษะในการผลิตและใช้สื่อการเรียนการสอน และทักษะในการสร้างข้อสอบและเครื่องมือในการวัดและประเมินผล เป็นต้น ซึ่งอาจทำได้โดยเข้าร่วมการสัมมนาหรือเข้ารับการอบรมเพิ่มเติม ตลอดจนจัดประชุมปฏิบัติการร่วมกันกับครูผู้สอนในหมวดวิชา ทั้งนี้ข้อควรคำนึงสำคัญประการหนึ่ง ก็คือ หลังจากการเข้าร่วมสัมมนาและการอบรมแล้ว ครูควรนำเอาความรู้ และทักษะต่าง ๆ ที่ได้รับการพัฒนาแล้วนั้น มาใช้ในการจัดการเรียนการสอนให้เกิดผลเป็นรูปธรรม เพื่อพัฒนาให้การเรียนการสอน มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2. ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ครูผู้สอนควรปรับเปลี่ยนรูปแบบ และเทคนิควิธีการสอน โดยพยายามจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่หลากหลาย เน้นการเลือกจัดกิจกรรมที่เน้นการมีส่วนร่วมของผู้เรียน ทั้งการคิดและการปฏิบัติ ทั้งนี้ควรตั้งอยู่บนพื้นฐานของการจัดการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนาเจตคติและค่านิยม

3. ด้านการวัดและประเมินผลการเรียนการสอน ครูผู้สอนควรปรับเปลี่ยน

รูปแบบ และวิธีการวัดและประเมินผลการเรียนการสอน จากที่แต่เดิมเน้นการวัดและประเมินผล โดยให้ความสำคัญกับคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเป็นหลัก โดยควรเพิ่มน้ำหนักคะแนน ในการประเมินด้านเจตคติค่านิยม และการปฏิบัติ โดยอาศัยการประเมินสภาพจริง (Authentic Assessment) ให้มากขึ้น

ข้อเสนอแนะสำหรับผู้บริหาร

1. ด้านครูผู้สอน ผู้บริหารควรกำหนดบุคคลที่จะมาเป็นครูผู้สอนวิชา พระพุทธศาสนา โดยพิจารณาถึงความเหมาะสม ความสามารถและควรสอบถามความสมัครใจ ของครูผู้สอนก่อนกำหนดให้สอน ในส่วนการเตรียมความพร้อมสำหรับครูผู้สอน ผู้บริหารควร ให้การสนับสนุนและส่งเสริมให้ครูมีการเตรียมความพร้อมและพัฒนาทักษะความสามารถในด้าน ต่าง ๆ ซึ่งอาจทำได้โดย เชิญวิทยากรจากภายนอกมาให้การอบรมแก่ครูผู้สอน ส่งครูเข้าร่วม การสัมมนาและรับการอบรมเกี่ยวกับการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ทั้งนี้ผู้บริหารควรให้ ความสำคัญกับการติดตามผลการนำความรู้ และทักษะต่าง ๆ ที่ครูได้รับจากการเข้าร่วมสัมมนา และรับการอบรม มาใช้ในการพัฒนาการเรียนการสอนด้วย

2. ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ผู้บริหารควรให้ความสำคัญ กับการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา โดยมุ่งไปที่การส่งเสริมและสนับสนุนให้ ครูผู้สอนจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นการมีส่วนร่วมและการฝึกปฏิบัติควบคู่ไปกับ การพัฒนาค่านิยมและจริยธรรม ในส่วนของกิจกรรมเสริมหลักสูตรนั้น ผู้บริหารควรส่งเสริมและ สนับสนุนให้มีกิจกรรมที่หลากหลาย และเปิดโอกาสให้นักเรียนเป็นผู้ริเริ่ม และพัฒนากิจกรรม เสริมหลักสูตร ในรูปแบบต่าง ๆ โดยมีครูผู้สอนเป็นผู้ดูแลให้คำปรึกษาแนะนำ

ข้อเสนอแนะสำหรับบุคลากรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลัก สูตรและการเรียนการสอน

1. ด้านครูผู้สอน ควรจัดการประชุมสัมมนาหรืออบรมเชิงปฏิบัติการ แก่ ครูผู้สอน เพื่อพัฒนา และเสริมสร้างสมรรถภาพของครูผู้สอน ในด้านต่าง ๆ เช่น เนื้อหาความรู้ เทคนิคการสอนใหม่ ๆ การผลิตและใช้สื่อการเรียนการสอน และการวัดและประเมินผลการเรียน การสอนวิชาพระพุทธศาสนา ทั้งนี้หัวข้อในการสัมมนา และอบรมอาจกำหนดขึ้นโดยสำรวจจาก ความต้องการของครูผู้สอนส่วนใหญ่ นอกจากนี้ในการจัดประชุมสัมมนา และการอบรมต่าง ๆ

ควรจัดให้มีการติดตามผลการนำไปใช้ในสภาพจริง เพื่อให้ทราบถึงสภาพและปัญหาในการนำไปใช้ในสภาพจริง ของครูผู้สอน แล้วนำมาเป็นข้อมูลในการพัฒนาต่อไป

2. ด้านหลักสูตร ควรดำเนินการปรับปรุงเนื้อหาหลักสูตร โดยใช้ข้อมูลที่ค้นพบจากการวิจัยเป็นส่วนหนึ่งประกอบการพิจารณา

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต

ควรมีการศึกษาวิจัยในประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. รูปแบบการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาที่พึงประสงค์
2. การจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาตามหลักการประเมิน

สภาพจริง

3. ทดลองใช้เทคนิคการสอนใหม่ ๆ ที่สามารถนำมาปรับใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา

4. มโนทัศน์ของวิชาพระพุทธศาสนา

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย